ORIGINAL ARTICLE

ĽUDSKÉ PRÁVA VO VYBRANÝCH ZÁKONNOCH VZŤAHUJÚCICH SA K SOCIÁLNEJ PRÁCI

Human rights in selected laws related to social work

Jana Gabrielová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce

Summary

The contribution is concerned with the issue of human rights. In the contribution prevails the legal aspect of human right determination with the emphasis on the sphere of social work.

The aim of the work is to identify common attributes and differences of human right determination in the laws related to social work in the following countries: the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Slovak Republic, the Republic of Indonesia and the Republic of South Africa.

For data acquisition we used the qualitative content analysis of documents. Prior to the beginning of the analysis we created a professional literature based on a priori categories of human rights. Consequently we coded the segments related to the a priori created categories.

The methods of data recollection lead to achieve pieces of information that were later compared by means of the comparative analysis. For each inspected country we created diagrams that show the current state of the a priori created categories in its legal system. Consequently we compared the diagrams and looked for differences and common attributes of human right determination.

In connection with human right determination we realised that in all inspected countries laws pay attention to the civil rights. Among the inspected countries we found out most differences in the sphere of social rights. The economic rights are mentioned only in the legal system of the Slovak Republic. Cultural rights are present in the laws of the Slovak and the Indonesian Republic. Both countries pay attention to the right to education.

We detected reference to human rights in all inspected laws. It follows that human rights and their observance is crucial for the social work.

Key words: compression – qualitative content analysis – human rights – social work – laws

Súhrn

Príspevok je zameraný na problematiku ľudských práv. V príspevku prevláda právny aspekt vymedzenia ľudských práv s akcentom na oblasť sociálnej práce.

Cieľom práce je identifikovanie spoločných atribútov a diferencií vymedzenia ľudských práv v zákonoch vzťahujúcich sa k sociálnej práci v nasledujúcich krajinách: Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenská republika, Indonézska republika a Juhoafrická republika.

Submitted: 2013-09-16 • Accepted: 2013-10-09 • Published online: 2013-12-20

KONTAKT: XV/4: 431–444 • ISSN 1212-4117 (Print) • ISSN 1804-7122 (Online)

K získavaniu dát sme využili kvalitatívnu obsahovú analýzu dokumentov. Pred začiatkom analýzy sme si na základe štúdia odbornej literatúry vytvorili kategórie ľudských práv. Následne sme kódovali segmenty vzťahujúce sa k apriórne vytvoreným kategóriám.

Metódami zberu dát sme získali údaje, ktoré sme ďalej porovnávali pomocou komparatívnej analýzy. Pre každú skúmanú krajinu sme vytvorili diagramy, ktoré zobrazujú, v akej podobe sa jednotlivé apriórne kategórie vyskytujú v zákonoch. Následne sme diagramy porovnávali, hľadali diferencie a spoločné atribúty vymedzenia ľudských práv.

V súvislosti s vymedzením ľudských práv sme identifikovali, že vo všetkých sledovaných krajinách sa v zákonoch venuje pozornosť občianskym právam. Medzi sledovanými krajinami sme zistili najviac rozdielov v oblasti sociálnych práv. Hospodárske práva sú zmienené iba v zákonoch Slovenskej republiky. Kultúrne práva sa vyskytujú v zákonoch Slovenskej republiky a Indonézskej republiky. V oboch krajinách je pozornosť venovaná právu na vzdelanie.

Vo všetkých skúmaných zákonoch sme našli odkaz na ľudské práva. Z toho vyplýva, že ľudské práva a ich dodržiavanie je pre sociálnu prácu východiskové.

Kľúčové slová: komparácia – kvalitatívna obsahová analýza – ľudské práva – sociálna práca – zákony

ÚVOD

Problematika ľudských práv patrí v súčasnosti medzi diskutované témy. Môžeme na ňu nazerať z rôznych uhlov pohľadov, ktoré sa líšia v závislosti od právnych prameňov, subjektov tvorby práva, od vedných odborov i od prístupov jednotlivých autorov.

V príspevku prevláda právny aspekt vymedzenia ľudských práv s akcentom na oblasť sociálnej práce.

Rešpektovanie a dodržiavanie ľudských práv determinuje úroveň demokratizácie spoločnosti. Na zabezpečenie kvalitného a dôstojného života všetkých jej členov je treba, aby sa spoločnosť zamerala aj na ochranu ľudských práv. Dodržiavanie ľudských práv sa musí realizovať vo všetkých oblastiach života.

Dôraz sa musí klásť na dodržiavanie ľudských práv najmä v pomáhajúcich profesiách, kam zaraďujeme aj sociálnu prácu.

Generácie ľudských práv

Ľudské práva môžeme členiť z viacerých hľadísk. Základné katalógy ľudských práv a slobôd tvoria občianske práva, politické práva, sociálne práva, ekonomické/hospodárske práva a kultúrne práva.

V príspevku vychádzame z delenia ľudských práv z historického hľadiska na základe generačného prístupu, pretože je podľa viacerých autorov [1, 2, 3] najrozšírenejšie a úzko súvisí

s konceptmi ľudských práv, ktorými sa zaoberáme v ďalšej časti. Klasifikácia ľudských práv na základe generačného prístupu bola pre nás podkladom vo výskume pri tvorbe kategórií v oblasti ľudských práv.

Ľudské práva sa delia na tri generácie podľa obdobia, v ktorom sa stali všeobecne uznávanými. Prvá generácia ľudských práv bola identifikovaná a uznaná v priebehu buržoázných revolúcií na sklonku stredoveku a začiatku novoveku [3].

K ľudským právam druhej generácie patria hospodárske práva, sociálne práva a kultúrne práva. Pre ich rozvoj je charakteristické najmä obdobie druhej svetovej vojny [4].

Tretia generácia ľudských práv je generáciou kolektívnych práv, práv ľudí založených na solidarite, na snahe o spoločné riešenie globálnych problémov ľudstva [5].

Koncepty ľudských práv

V tejto časti charakterizujeme dva koncepty ľudských práv, ktoré boli pre nás východiskom pri výbere krajín na komparáciu zákonov.

Západný koncept ľudských práv v našom výskumnom súbore reprezentujú Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Slovenská republika.

Ľudské práva v západnom poňatí spočívajú na koncepte ľudskej dôstojnosti, ktorý je typický pre liberalizmus [6].

Ďalším základným prvkom západného konceptu je predpoklad existencie nevraživosti medzi štátom a jednotlivcom. Znamená to, že ľudské práva jednotlivca sú namierené primárne proti štátu, ktorému sa pripisujú snahy zasahovať do osobnej autonómie jedinca. Štát teda v západnom koncepte obmedzuje sám seba tým, že každému garantuje osobnú autonómiu, do ktorej sám nesmie zasiahnuť.

Západný koncept ľudských práv obvykle uprednostňuje občianske a politické práva z dôvodu, že v plnení tejto generácie práv zostáva štát až na určité výnimky pasívny. Napĺňanie druhej generácie práv je akoby v rozpore s liberálnou tradíciou presvedčenia o nezasahovaní štátu. Toto tvrdenie sa však nedá úplne generalizovať, v západných spoločnostiach je častý výskyt tzv. *welfare* štátu, ktorý zásadne presahuje len právo na majetok a vyžaduje značnú aktivitu štátu [7]. Jedným z argumentov za uprednostňovanie prvej generácie práv je skutočnosť, že porušovanie práv prvej generácie obvykle narušuje ľudskú dôstojnosť do väčšej miery ako porušovanie práv generácie druhej [8].

Pre ázijský koncept ľudských práv je charakteristické uprednostňovanie druhej generácie práv pred prvou generáciou, presvedčenie o komunitarizme ako o najvhodnejšom modeli spoločnosti, presvedčenie o nevhodnosti aplikácie demokratických princípov v ázijských spoločnostiach a organické vnímanie štátu a spoločnosti.

Ázijské spoločnosti sa voči západnému dôrazu na individualizmus vymedzujú svojím akcentom na komunitarizmus a kolektivismus. Podľa tohto presvedčenia sú jednotlivci súčasťou širšieho celku – komunity, ktorá je zdrojom zdieľaných hodnôt a kde je dôležité kolektívne dobro [9].

Právo v Juhoafrickej republike sa vyvíjalo podľa západných vzorov. V 17. storočí sa Juhoafrická republika stala holandskou provinciou a zaviedlo sa v nej rímsko-holandské právo. V roku 1795 sa územia Juhoafrickej republiky zmocnila

Veľká Británia, ktorá presadzovala vplyv anglického *common law*.

Viacerí autori [10, 11, 12] uvádzajú, že v súčasnosti je právny systém Juhoafrickej republiky založený na rímsko-holandskom práve a anglickom *common law*.

Cieľom práce bolo zistiť, aké sú diferencie a spoločné atribúty vymedzenia ľudských práv v zákonoch vzťahujúcich sa k sociálnej práci v nasledujúcich krajinách: Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenská republika, Indonézska republika a Juhoafrická republika.

METODIKA A CHARAKTERISTIKA SÚBORU

Výskumným súborom boli zákony vzťahujúce sa k sociálnej práci nami zvolených krajín. Východiskom pri výbere krajín bol najmä ich prístup k ľudským právam. Z tohto dôvodu sme chceli mať v našom výskumnom súbore aspoň jednu krajinu, ktorá reprezentuje západný koncept ľudských práv a zároveň aspoň jednu krajinu, ktorá reprezentuje ázijský koncept ľudských práv.

Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Slovenská republika reprezentujú západný koncept práv. Z ázijských krajín sme si vybrali Indonézska republiku, ktorú považujeme za opozitnú voči Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska. Poslednou štvrtou je krajina z afrického kontinentu.

Výber zákonov sme realizovali pomocou databázy NATLEX. V našom výskume sme si stanovili jedno kritérium pre výber zákonov skúmaných krajín a to, že musí ísť o zákony vzťahujúce sa k sociálnej práci. Vzhľadom na túto skutočnosť sme vybrali z databázy tie zákony, ktoré sú zaradené pod témou „Sociálna pomoc a služby“ (*Social assistance and services*).

Prehľadnejšiu charakteristiku výskumného súboru poskytuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 – Prehľad skúmaných zákonov vzťahujúcich sa k sociálnej práci

Krajina	Názov dokumentu v anglickom jazyku	Názov dokumentu v slovenskom jazyku
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	Health and Social Care Act 2012 [13]	Zákon o zdravotnej a sociálnej starostlivosti (2012)
	Mental Health Act 2007 [14]	Zákon o mentálnom zdraví (2007)
	Care Standards Act 2000 [15]	Zákon o štandardoch starostlivosti (2000)
	Freedom of Information Act 2000 [16]	Zákon o slobodnom prístupe k informáciám (2000)
	Mental Health Act 1983 [17]	Zákon o mentálnom zdraví (1983)
Slovenská republika	Act No. 448/2008 Coll. on Social Services	Zákon č. 448/2008 Z. z., o sociálnych službách [18]
	Act No. 447/2008 Coll. on Cash Benefits for Compensation of Severe Disability	Zákon č. 447/2008 Z. z., o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia [19]
	Act No. 305/2005 Coll. on Social and Legal Protection of Children and Social Guardianship	Zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele [20]
	Act No. 5/2004 Coll. on Employment Services	Zákon č. 5/2004 Z. z., o službách zamestnanosti [21]
	Act No. 365/2004 Coll. on Equal Treatment in Certain Areas and Protection against Discrimination (Antidiscrimination Act)	Zákon č. 365/2004 Z. z., o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (Antidiskriminačný zákon) [22]
	Act No. 599/2003 Coll. on Assistance in Material Need	Zákon č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotnej núdzi [23]
Indonézska republika	Act No. 11/2009 on Social Welfare [24]	Zákon č. 11/2009, o sociálnej starostlivosti
	Law No. 13/1998 on Older Person Welfare [25]	Zákon č. 13/1998, o starostlivosti o starších ľudí
	Act No. 4/1997 Concerning Disabled People [26]	Zákon č. 4/1997 zaoberajúci sa osobami so zdravotným postihnutím
	Act 36/1980 on Social Welfare for the Disabled [27]	Zákon č. 36/1980, o sociálnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím
Juhoafrická republika	Children's Act 38 of 2005 [28]	Zákon č. 38/2005, o deťoch
	Social Assistance Act 13 of 2004 [29]	Zákon č. 13/2004, o sociálnej pomoci
	Social Service Professions Act (Social Work Act) 110 of 1978 [30]	Zákon č. 110/1978, o profesiách v sociálnych službách (zákon o sociálnej práci)

V našom výskume sme k získavaniu dát využili obsahovú analýzu dokumentov. Pred začiatkom analýzy sme si na základe štúdia odbornej literatúry vytvorili apriórne kategórie ľudských práv.

Kategórie v oblasti ľudských práv vychádzajú z rozdelenia ľudských práv na základe tzv. *generačného prístupu*. Kategórie sú uvedené v tabuľke 2.

Tabuľka 2 – Apriórne kategórie analýzy v oblasti ľudských práv

Apriórna kategória	Popis
Občianske práva	Ktoré z občianskych práv (právo na život, právo na osobnú slobodu, rovnosť pred zákonom, právo na nedotknuteľnosť osoby, jej súkromia a obydľia, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti, právo na ochranu mena, právo na ochranu listového tajomstva, právo na majetok, slobodu pohybu a pobytu, ako aj slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch
Politické práva	Ktoré z politických práv (sloboda zhromažďovania, združovania, sloboda prejavu, petičné právo, právo na informácie, volebné právo, právo účasti na správe verejných vecí a právo na referendum) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch
Hospodárske práva	Ktoré z hospodárskych práv (sloboda vlastníctva, právo na slobodnú voľbu povolania, právo podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť, právo na prácu, právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, právo slobodne sa združovať s inými na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov, právo na štrajk) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch
Sociálne práva	Ktoré zo sociálnych práv (právo na sociálne zabezpečenie, právo na zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti pracovať, právo na ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch
Kultúrne práva	Ktoré z kultúrnych práv (právo na vzdelanie, právo zúčastňovať sa na kultúrnom živote spoločnosti, sloboda vedeckého bádania, právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch
Práva solidarity	Ktoré z práv solidarity (právo na rozvoj, právo na prírodné zdroje, právo na hodnotné životné prostredie, právo na mier, právo národov na sebaurčenie, právo na solidaritu, právo na humanitárnu pomoc a spravodlivé prerozdelenie svetových prostriedkov) a v akej podobe sa vyskytujú v zákonoch

Metódami zberu dát sme získali údaje, ktoré sme ďalej porovnávali pomocou komparatívnej analýzy.

Pre každú skúmanú krajinu sme vytvorili diagramy, ktoré zobrazujú, v akej podobe sa jednotlivé apriórne kategórie vyskytujú v zákonoch. Následne sme diagramy porovnávali, hľadali diferencie a spoločné atribúty vymedzenia ľudských práv v zákonoch vybraných krajinách.

VÝSLEDKY

V tejto časti prezentujeme výsledky výskumu, ktorého predmetom bolo zistiť vymedzenie ľudských práv v zákonoch v oblasti sociálnej práce Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky.

Výsledky o vymedzení ľudských práv v zákonoch v oblasti sociálnej práce prezentujeme jednotlivo za každú skúmanú krajinu pomocou diagramového znázornenia.

Z analýzy zákonov Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska nám vyplynulo, že pozornosť je venovaná najmä ľudským právam, ktoré môžeme zaradiť do kategórie „občianske práva“ – *„respect for patients’ past and present wishes and feelings, minimising restrictions on liberty, avoidance of unlawful discrimination, the equitable distribution of services, involvement of patients in planning, developing and delivering care and treatment appropriate to them“* [17].

Zákon o mentálnom zdraví [17] je jediným z analyzovaných zákonov, ktorý podľa našich zistení upravuje problematiku občianskych práv. Tieto práva sa vzťahujú najmä na pacientov. Uvádzame ich však z toho dôvodu, že v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska nachádzajú sociálni pracovníci uplatnenie aj v zdravotníckych zariadeniach (diagram 1).

Diagram 1 – Ľudské práva v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska

Analýzou zákonov Slovenskej republiky sme zistili, že zákony sa venujú občianskym právam, politickým právam, hospodárskym právam, sociálnym právam a kultúrnym právam.

V najväčšej miere sú zastúpené občianske práva, ku ktorým patrí právo výberu sociálnej služby, právo výberu poskytovateľa sociálnej služby („Fyzická osoba má za podmienok ustanovených zákonom právo výberu sociálnej služby a formy poskytovania a právo výberu poskytovateľa sociálnej služby“) [18].

V zákone č. 448/2008 Z. z., o sociálnych službách, ktorý je považovaný za východiskový pre výkon sociálnej práce v Slovenskej republike, sú uvedené aj tieto občianske práva: právo na ľudskú dôstojnosť („zachováva jej ľudskú dôstojnosť“), právo na participáciu („podieľať sa na určovaní životných podmienok v zariadení“), ochrana súkromia („právo na nenarušovanie svojho osobného priestoru“) a pod. [18] (diagram 2).

V Indonézskej republike sa v zákonoch v oblasti sociálnej práce vyskytujú najmä občianske a sociálne práva. Z občianskych práv sa kladie dôraz predovšetkým na zachovanie ľudskej dôstojnosti a dôstojného života. Sociálne práva sa objavujú v najmä v zákonoch, ktoré sa zameriavajú na konkrétne cieľové skupiny. V zákone č. 13/1998, o starostlivosti o starších ľudí, je uve-

dené právo na zdravotné služby („right to health services“) [25].

Zákon č. 4/1997 zaoberajúci sa osobami so zdravotným postihnutím upravuje právo osôb so zdravotným postihnutím na sociálnu pomoc („Every disabled person has the right to obtain rehabilitation, social assistance and social welfare standard maintenance“) [26] (diagram 3).

Na základe analýzy zákonov Juhoafrickej republiky môžeme konštatovať, že v zákonoch sa vyskytujú najmä občianske práva, ktoré sa vzťahujú na deti.

V zákone č. 38/2005, o deťoch, je uvedené, že všetky opatrenia a rozhodnutia týkajúce sa detí musia „respect the child's inherent dignity, treat the child fairly and equitably, protect the child from unfair discrimination on any ground, including on the grounds of the health status or disability of the child or a family member of the child“ [28].

Právo na sociálne zabezpečenie je upravené zákonom č. 13/2004, o sociálnej pomoci, podľa ktorého „everyone has the right to have access to social security, including, if they are unable to support themselves and their dependants, appropriate social assistance, and obliges the state to take reasonable legislative and other measures, within its available resources, to achieve the progressive realisation of each of these rights“ [29] (diagram 4).

Diagram 2 – Ľudské práva v Slovenskej republike

Diagram 3 – Ľudské práva v Indonézskej republike

Výsledky týkajúce sa spoločných atribútov a diferencií vymedzenia ľudských práv v oblasti sociálnej práce prezentujeme za každú skupinu ľudských práv samostatne.

Najskôr uvádzame tabuľkové znázornenie výsledkov, následne identifikujeme spoločné znaky a rozdiely vymedzenia ľudských práv v zákonoch jednotlivých krajín (tab. 3).

Vo vymedzení občianskych práv sme identifikovali tieto spoločné znaky. V zákonoch Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky je vymedzené právo na ľudskú dôstojnosť. Kým v zákonoch Slovenskej republiky a Indonézskej republiky ide o zachovanie

ľudskej dôstojnosti pri poskytovaní sociálnych služieb/sociálnej starostlivosti, v Juhoafrickej republike sa dôstojnosť spája s rešpektovaním základnej dôstojnosti detí.

Ďalším ľudským právom patriacim do skupiny občianskych práv je rovnosť. Zatiaľ čo v zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska je rovnosť vyjadrená v podobe rovnakého prístupu k službám, v Juhoafrickej republike a v Slovenskej republike súvisí s ochranou pred diskrimináciou. V Indonézskej republike sa rovnosť spája s rovnakými právami a príležitosťami osôb so zdravotným postihnutím (tab. 4).

Diagram 4 – Ľudské práva v Juhoafrickej republike

Tabuľka 3 – Komparácia vymedzenia občianskych práv v zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky

Oblasť	Ľudská dôstojnosť	Rovnosť
Krajina		
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	Neuvedená	Rovnaký prístup k službám
Slovenská republika	Zachovanie ľudskej dôstojnosti	Zákaz diskriminácie
		Ochrana pred diskrimináciou
Indonézska republika	Zachovanie ľudskej dôstojnosti	Rovnaké práva a príležitosti osôb so zdravotným postihnutím
Juhoafrická republika	Rešpekt k základnej dôstojnosti detí	Ochrana pred diskrimináciou

Tabuľka 4 – Komparácia vymedzenia politických práv v zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky

Oblasť	Právo na informácie
Krajina	
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	Právo osoby na prístup k informáciám, o ktoré žiada za zákonom splnených podmienok
Slovenská republika	Právo na zabezpečenie dostupnosti informácií v jej zrozumiteľnej forme o druhu, mieste, cieľoch a spôsobe poskytovania sociálnej služby, o úhrade za sociálnu službu o cieľovej skupine, ktorej je poskytovaná
Indonézska republika	Právo na prístup k verejným informáciám
Juhoafrická republika	Právo mať prístup k informáciám o podpore zdravia a prevencie, liečbe chorôb, dôsledkoch liečby

Právo na informácie je upravené v zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného

Írska, Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky (tab. 5).

Tabuľka 5 – Komparácia vymedzenia sociálnych práv v zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky

Oblasť	Právo na ochranu rodiny	Právo na sociálne zabezpečenie	Právo na sociálnu pomoc
Krajina			
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	Neuvedené	Neuvedené	Neuvedené
Slovenská republika	Rešpekt k súrodeneckým a rodinným väzbám	Neuvedené	Neuvedené
Indonézska republika	Neuvedené	Neuvedené	Každá osoba so zdravotným postihnutím a staršia osoba má právo na sociálnu pomoc
Juhoafrická republika	Podporovať zachovanie a posilnenie rodín	Každý má právo na prístup k sociálnemu zabezpečeniu, ak nie je schopný sa o seba starať a ani rodinní príslušníci mu nie sú schopní túto starostlivosť poskytnúť	Neuvedené

Medzi sledovanými krajinami sme zistili najviac rozdielov v oblasti sociálnych práv. V Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska sme nenašli zmienku o sociálnych právach. Zákony v Slovenskej a Juhoafrickej republike sú zamerané na ochranu rodiny. Na základe zákonov Juhoafrickej republiky má každý právo na sociálne zabezpečenie. V Indonézskej republike je právo na sociálnu pomoc vyjadrené najmä v súvislosti s osobami so zdravotným postihnutím a staršími osobami.

Vzhľadom na to, že ďalšie skupiny práv sa vyskytujú iba v jednej alebo dvoch krajinách, neuvádzame tabuľkové znázornenie výsledkov. Hospodárske práva sú zmienené iba v zákonoch Slovenskej republiky, konkrétne ide o právo na prístup k zamestnaniu, právo na kolektívne vyjednávanie a právo na slobodu združovania. Kultúrne práva sa vyskytujú v zákonoch Slovenskej republiky a Indonézskej republiky. V oboch krajinách je pozornosť venovaná právu na vzdelanie. Práva solidarity sa nevyskytujú v zákonoch ani jednej sledovanej krajiny.

DISKUSIA

V zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska sme našli zmienku o ľud-

ských právach iba v jednom zákone, a to v zákone o mentálnom zdraví (2007) [17]. V uvedenom zákone sú zdôraznené najmä občianske práva vzťahujúce sa k pacientom.

Skutočnosť, že v skúmaných zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska sa venuje minimálna pozornosť ľudským právam, je podľa nášho názoru ovplyvnená tým, že katalóg ľudských práv je upravený samostatným zákonom, zákonom o ľudských právach. Týmto zákonom prevzalo Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska do svojho ústavného systému *Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*.

V predchádzajúcej časti sme spomenuli, že v uvedenom zákone sú zdôraznené najmä občianske práva. Preferovanie občianskych práv je jedným zo znakov západného konceptu ľudských práv. Howard a Donelly [31] uvádzajú, že jednotlivec je vnímaný ako samostatná jednotka hodná ochrany.

Taktiež Huntington [32] za jednu zo základných charakteristík západnej civilizácie považuje práve individualizmus. Podľa tohto autora individuálne práva sú prvoradé, aj kolektívne práva prislúchajú len jednotlivcovi, aj keď ich ten síce využíva kolektívne.

Analýzou zákonov Slovenskej republiky sme zistili, že zákony sa venujú občianskym právam, politickým právam, hospodárskym právam, sociálnym právam a kultúrnym právam. V najväčšej miere sú však zastúpené občianske práva.

Domnievame sa, že v zákonoch Slovenskej republiky sú občianske práva preferované z toho dôvodu, že právny systém Slovenskej republiky je ovplyvnený západným konceptom ľudských práv.

V Indonézskej republike sa v zákonoch oblasti sociálnej práce vyskytujú najmä občianske a sociálne práva. Z občianskych práv sa kladie dôraz predovšetkým na zachovanie ľudskej dôstojnosti a dôstojného života. Sociálne práva sa objavujú najmä v zákonoch, ktoré sa zameriavajú na konkrétne cieľové skupiny. V zákone o starostlivosti o starších ľudí je uvedené právo na zdravotné služby, právo na sociálnu pomoc a právo na sociálnu ochranu.

Na základe preštudovanej odbornej literatúry, v ktorej autori [9] zdôrazňujú, že jedným z nosných pilierov ázijského konceptu ľudských práv je uprednostňovanie sociálnych práv a hospodárskych práv, sme očakávali, že v zákonoch Indonézskej republiky budú preferované sociálne práva a hospodárske práva pred občianskymi právami.

V skúmaných zákonoch neboli spomenuté žiadne hospodárske práva. Sociálnym právam nie je v porovnaní s občianskymi právami venovaná zvýšená pozornosť. Na základe výsledkov nášho výskumu si dovoľíme konštatovať, že v uvedených zákonoch nie je uprednostňovaná prvá generácia ľudských práv pred druhou generáciou.

Naše konštatovanie môžeme podporiť tvrdeniami niektorých autorov [33, 34], podľa ktorých je koncept „*ázijských hodnôt*“ v súčasnosti už ne-reálny.

V Juhoafrickej republike sú v zákonoch vzťahujúcich sa k sociálnej práci zakotvené občianske práva a sociálne práva. Z občianskych práv je v skúmaných zákonoch uvedené právo na rovnaký prístup k službám a právo na ľudskú dôstojnosť. Zo sociálnych práv je pozornosť venovaná právu na sociálne zabezpečenie a právu na ochranu rodiny. Právo na sociálne zabezpečenie je upravené zákonom o sociálnej pomoci.

O hospodárskych právach, kultúrnych právach a právach solidarity sme v zákonoch nena-

šli žiadnu zmienku. Je to v rozpore s názormi viacerých autorov [35, 36].

V našom výskume sme sa tiež zamerali na identifikovanie spoločných atribútov a diferencií vymedzenia ľudských práv v zákonoch v oblasti sociálnej práce v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenskej republike, Indonézskej republike a Juhoafrickej republike.

V súvislosti s vymedzením ľudských práv sme zistili, že vo všetkých sledovaných krajinách sa v zákonoch venuje pozornosť najmä občianskym právam.

Zdôrazňovanie týchto práv je podľa nášho názoru spôsobené vplyvmi medzinárodných organizácií, ktoré vo svojich dokumentoch považujú tieto práva za východiskové práva a charakterizujú ich ako súčasť základných ľudských práv a slobôd.

Z politických práv sa vo všetkých krajinách vyskytuje právo na informácie, pričom sme nezistili rozdiely v ponímaní tohto práva. Právo na informácie je chápané ako právo na prístup k informáciám.

Hospodárske práva sú zmienené iba v zákonoch Slovenskej republiky, konkrétne ide o právo na prístup k zamestnaniu, právo na kolektívne vyjednávanie a právo na slobodu združovania. Kultúrne práva sa vyskytujú v zákonoch Slovenskej republiky a Indonézskej republiky. V oboch krajinách je pozornosť venovaná právu na vzdelanie.

Vo vymedzení občianskych práv sme identifikovali tieto spoločné znaky. V zákonoch Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky je vymedzené právo na ľudskú dôstojnosť. Kým v zákonoch Slovenskej republiky a Indonézskej republiky ide o zachovanie ľudskej dôstojnosti pri poskytovaní sociálnych služieb/sociálnej starostlivosti, v Juhoafrickej republike sa dôstojnosť spája s rešpektovaním základnej dôstojnosti detí. V zákonoch Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska sme nenašli žiadnu zmienku o práve na ľudskú dôstojnosť.

Skutočnosť, že v zákonoch Slovenskej republiky, Indonézskej republiky a Juhoafrickej republiky je zakotvené právo na ľudskú dôstojnosť, poukazuje na to, že ľudská dôstojnosť je integrálnou súčasťou teórie i praxe sociálnej práce.

Medzi sledovanými krajinami sme zistili najviac rozdielov v oblasti sociálnych práv.

V Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska sme nenašli zmienku o sociálnych právach. Zákony v Slovenskej republike sa zameriavajú na ochranu rodiny. Na základe zákonov Juhoafrickej republiky má každý právo na sociálne zabezpečenie. V Indonézskej republike je právo na sociálnu pomoc vyjadrené najmä v súvislosti s osobami so zdravotným postihnutím a staršími osobami.

Pri komparácii zákonov Slovenskej republiky a Indonézskej republiky sme zistili diferencie vo vnímaní povinností a práv.

V zákonoch Slovenskej republiky sú zakotvené najmä práva prijímateľov sociálnych služieb (napríklad právo výberu sociálnej služby, právo realizovať základné ľudské práva, právo na ľudskú dôstojnosť, právo podieľať sa na určovaní podmienok) a povinnosti poskytovateľov sociálnej služby (prihliadať na individuálne potreby prijímateľa sociálnej služby, aktivizovať prijímateľa sociálnej služby podľa jeho schopností a možností, poskytovať sociálnu službu na odbornej úrovni, spolupracovať s rodinou a pod.).

Z analýzy zákonov Slovenskej republiky nám vyplýva, že sa zameriavajú skôr na práva prijímateľov sociálnych služieb ako na povinnosti a sú v nich zdôraznené skôr povinnosti poskytovateľov sociálnych služieb ako práva.

V zákonoch Indonézskej republiky sú uvedené zároveň práva (právo na zlepšenie sociálnej starostlivosti, právo na prístup k verejným zariadeniam a pod.) i povinnosti prijímateľov sociálnej starostlivosti (povinnosťou starších ľudí je poskytovať múdru radu na základe poznatkov a skúseností, najmä svojej rodine, sprostredkovať skúsenosti budúcim generáciám a stať sa v každom aspekte života vzorom pre budúce generácie).

Podľa nášho názoru je jedným z dôvodov, prečo je v indonézkych zákonoch kladený dôraz i na práva a povinnosti, ázijský koncept

ľudských práv. A v ázijskom koncepte ľudských práv sú povinnosti vnímané neoddeliteľne od práv jednotlivca [9]. Druhým dôvodom je, že indonéžsky právny systém je založený aj na islamskom práve a islamské sväté knihy nehovoria o ľudských právach, ale o ľudských povinnostiach, všeobecne platných pri rozhodovaní jednotlivcov [37].

ZÁVER

Príspevok bol zameraný na problematiku ľudských práv v oblasti sociálnej práce. Viaceré definície sociálnej práce a mnohí autori poukazujú na to, že ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou sociálnej práce.

Vo výskume sme využili kvalitatívnu obsahovú analýzu dokumentov, pomocou ktorej sme chceli zistiť, ako sú vymedzené ľudské práva v zákonoch nasledujúcich krajín: Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Slovenská republika, Indonézska republika a Juhoafrická republika.

Stanovené ciele práce sa nám, podľa nášho subjektívneho hodnotenia, podarilo naplniť. Získané výsledky nám podľa nášho názoru poskytli dobrý prehľad na legislatívne ukotvenie ľudských práv.

Na základe získaných výsledkov konštatujeme, že vo všetkých sledovaných krajinách sa kladie dôraz na občianske práva, predovšetkým sú to práva na ľudskú dôstojnosť a právo na rovnosť. Zdôrazňovanie týchto práv je podľa nášho názoru spôsobené vplyvmi medzinárodných organizácií, ktoré vo svojich dokumentoch považujú tieto práva za východiskové práva a charakterizujú ich ako súčasť základných ľudských práv a slobôd.

Záverom môžeme konštatovať, že poznanie ľudských práv zo strany sociálnych pracovníkov predstavuje jeden zo spôsobov prevencie porušovania ľudských práv klientov.

LITERATÚRA

- [1] Svák J. Základy európskej ochrany ľudských práv – zväzok 1. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela; 2000.
- [2] Král J. Ľudské práva v Slovenskej republike. Bratislava: Bonus Real; 2004.
- [3] Jankuv J. Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv. Bratislava: Iura edition; 2006.
- [4] Vargová D. Ľudské práva a utečenci. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum; 2006.
- [5] Ottová E. Teória práva. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského; 2005.
- [6] Chovancová J. Liberalizmus verzus komunitarizmus: aspekt spravodlivosti, práva a moci. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského; 2006.
- [7] Donnelly J. Human Rights and Asian Values: A Defense of “Western” Universalism. In: Bauer JR, Bell DA (eds.). The East Asian Challenge for Human Right. New York: Cambridge University Press; 1999.
- [8] Li X. The Question of Priorities: Human Rights, Development, and “Asian Values”. Philosophical Dimensions of Public Policy – Policy Studies Review Annual; 2002, p. 191–9. [online]. [cit. 2010-11-01]. Dostupné na: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=8&hid=117&sid=a12756e9-0d25-4cc3-965b-01bdb9a40d9f%40sessionmgr104>>
- [9] Bell DA. East Meets West: Human Rights and Democracy in East Asia. Princeton: Princeton University Press; 2000.
- [10] Zimmermann R, Visser D. Southern Cross: civil law and common law in South Africa. USA: Oxford University Press; 1996.
- [11] Van der Merwe GC, Du Plessis EJ. Introduction to the law of South Africa. Haag: Kluwer Law International; 2004.
- [12] Tóthová M. Právna komparatistika. Veľké právne systémy. Košice: UPJŠ; 2009.
- [13] Health and Social Care Act; 2012. [online]. [cit. 2011-09-15]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/7/pdfs/ukpga_20120007_en.pdf>
- [14] Mental Health Act; 1983. [online]. [cit. 2011-09-15]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/pdfs/ukpga_19830020_en.pdf>
- [15] Care Standards Act; 2000. [online]. [cit. 2011-09-15]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/14/pdfs/ukpga_20000014_en.pdf>
- [16] Freedom of Information Act; 2000. [online]. [cit. 2011-09-15]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/pdfs/ukpga_20000036_en.pdf>
- [17] Mental Health Act; 2007. [online]. [cit. 2011-09-15]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/12/pdfs/ukpga_20070012_en.pdf>
- [18] Zákon č. 448/2008 Z. z., o sociálnych službách, a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb., o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon), v znení neskorších predpisov. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [19] Zákon č. 447/2008 Z. z., o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k2&skupina=1>
- [20] Zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [21] Zákon č. 5/2004 Z. z., o službách zamestnanosti. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [22] Zákon č. 365/2004 Z. z., o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (Antidiskriminačný zákon). [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [23] Zákon č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotnej núdzi. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [24] Act No. 11/2009 on Social Welfare; 2009. [online]. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na: <<http://www.indostatebook.ie/pdf/2009/en.act.2009.0011.pdf>>
- [25] Law No. 13/1998 on Older Person Welfare; 1998. [online]. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na: <http://www.mhlw.go.jp/bunya/kokusaigyomu/asean/1998/dl/Indonesia_CountryReport.pdf>
- [26] Act No. 4/1997 Concerning Disabled People; 1997. [online]. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na: <<http://www.ilo.org/public/english/region/asro/bangkok/ability/download/indonesiadisact1997.pdf>>

- [27] Act 36/1980 on Social Welfare for the Disabled; 1980. [online]. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na: <<http://www.depnaakertrans.go.id/uploads/doc/RPTP.pdf>>
- [28] Children's Act 38 of 2005; 2005. [online]. [cit. 2011-03-07]. Dostupné na: <<http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=67892>>
- [29] Social Assistance Act 13 of 2004; 2004. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <<http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=67950>>
- [30] Social Service Professions Act (Social Work Act) 110; 1978. [online]. [cit. 2011-05-07]. Dostupné na: <<http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CFEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fpsychologyinfo.co.za%2Fdocs%2FSocialServiceProfessionsAct.doc&ei=kovYT-fGK-ZCN4gTrkbj7Ag&usg=AFQjCNEoXaooY5MeRYo3saMhjdBYP59n0Q&sig2=W7nWwcak19JYPfeiy-NPIRA>>
- [31] Howard RE, Donnelly J. Human Dignity, Human Rights, and Political Regimes. *American Political Science Review*. 1986;80(3):801–17.
- [32] Huntington S. The West Unique, Not Universal, In *Foreign Affairs*. 1996;75(6):28–46.
- [33] Treybalová J. „Asijské hodnoty“. *Mezinárodní politika*. 2001;XXV(4):16–18.
- [34] Tay S. Asian Values Revisited; 2002. [online]. [cit. 2012–05–20]. Dostupné na: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/asian-values-revisited>>
- [35] Nowak M, Tretter H. Medzinárodné dimenzie ochrany ľudských práv. In: Koganová V. a kol. *Demokracia a ochrana ľudských práv. Teória, prax, medzinárodná úprava*. Bratislava: Ekonomická univerzita; 1997, s. 67–103.
- [36] Svák J. *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. Bratislava: Poradca podnikateľa, s. r. o.; 2003.
- [37] Moravčíková M. *Cirkev a ľudské práva*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi; 2002.

✉ **Kontakt:**

Mgr. Jana Gabrielová, PhD., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, E. Destinové 46, 370 05 České Budějovice
E-mail: jgabrielova@zsf.jcu.cz